

RAPPORT 2020:1

Konstnärerna och deras villkor som pensionärer

Innehåll

Kapitel 1. Inledning	3
Kapitel 2. Bakgrund	5
Kapitel 3. Pensionens olika delar	9
Kapitel 4. Arbetsinkomst och pension	13
Kapitel 5. Pensionsinkomst efter olika pensionsslag	17
Kapitel 6. Inkomstskillnader	20
Kapitel 7. Avslutande kommentarer	26
Tabellbilaga	29

Konstnärerna och deras villkor som pensionärer

Rapport 2020:1

© Konstnärsnämnden 2020

ISBN 978-91-984994-1-4

Dnr: 2019/5027

Ansvarig utgivare: Anna Söderbäck

Arbetsgruppen

Arbetsgruppen har bestått av utredarna Stefan Ahlenius och Åsa Wall från Konstnärsnämnden. Arbetet har genomförts i samarbete med SCB och utredaren/statistikern Hans Heggemann.
Grafisk form och illustration: Shutrick illustration.

Konstnärsnämnden

Maria skolgata 83, 118 53 Stockholm

Tel: 08- 50 65 50 00

info@konstnarsnamnden.se

www.konstnarsnamnden.se

Kapitel 1.

Inledning

Dagens pensionssystem har sin bakgrund i en parlamentarisk överenskommelse från 1994 som ersatte det äldre ATP-systemet. I det system vi har idag beräknas inkomstpensionen på ett långt yrkesliv och kompletteras med tjänstepension. Enligt det äldre systemet beräknades istället pensionen på de bästa inkomståren. Eftersom vi människor idag lever längre och är friskare ökar medellivslängden. Därför antogs i december 2017 också en ny politisk överenskommelse¹ om höjda åldersgränser i pensionssystemet.

Hur ser då den ekonomiska situationen ut för konstnärer i pensionsåldern? Det är en fråga som det finns lite kunskap om. Denna rapport är den första i en serie kortare rapporter som Konstnärsnämnden tar fram i syfte att kunna informera om läget i aktuella frågor rörande de ekonomiska och sociala villkoren för konstnärligt yrkesverksamma i Sverige. Statistiken avser inkomståret 2015 och omfattar konstnärer 67 år och äldre inom samtliga konstområden².

Sammanfattning

De flesta konstnärer, med vissa undantag³, går inte i pension på samma tydliga sätt som befolkningen i övrigt, utan fortsätter ofta

1. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/12/blockoverskridande-overenskommelse-for-langsiktigt-hojda-och-trygga-pensioner/>
2. Bild och form, dans, film, ord, musik och teater.
3. Äldre konstnärer anställda på offentligt finansierade scenkonstinstitutioner omfattades tidigare av den så kallade Pisa-förordningen vilken gav vissa yrkesgrupper möjlighet till lägre pensionsålder. Denna ordning har sedan 2015 ersatts av SOK-avtalet där vissa yrkeskategorier istället erbjuds frivillig karriärväxling.

att vara yrkesverksamma. Lite drygt hälften av konstnärerna som ingår i denna undersökning, visade sig ha andra inkomster, utöver sin pensionsinkomst. I samma åldersgrupp i befolkningen (67 år och äldre) hade endast 38 procent⁴ annan inkomst utöver sin pension.

Eftersom konstnärer i hög utsträckning fortsätter att arbeta efter fyllda 67 år, blir deras samlade förvärvsinkomst (pension, lön och näringsinkomst) något högre än övriga befolkningens. Till skillnad från befolkningen tappar inte konstnärgruppen 67 år och äldre "ekonomisk förmåga". Om vi däremot ser till den samlade förvärvsinkomsten för konstnärer tidigare i yrkeslivet, så är den betydligt lägre jämfört med hela befolkningens.

Andelen konstnärer med låg ekonomisk standard⁵ är något högre i jämfört med befolkningen, 18 procent respektive 13 procent. Skillnaden mellan konstnärer och befolkningen minskar för personer 67 år och äldre, 15 procent respektive 14 procent.

Kvinnor 67 år och äldre, både inom konstnärgruppen och i befolkningen, har generellt lägre pensionsinkomster än män. De kvinnliga konstnärerna har dock något högre pensionsinkomst jämfört med kvinnor i övriga befolkningen. Om man tittar på andra delar av den samlade inkomsten, kan det konstateras att manliga konstnärer har högst lön och näringsinkomst av samtliga i befolkningen över 67 år.

Konstnärer som klassas som upphovspersoner har lägre pensionsinkomster än konstnärliga utövare. Lägst pensionsinkomster har kvinnliga upphovspersoner. De utövande konstnärerna i åldersgruppen 67 år och äldre har dessutom högre löneinkomst än upphovspersonerna vilket bidrar till att deras ekonomiska situation är starkare.

Konstnärer som endast har pension har lägre pensionsinkomst än de konstnärer som också har arbetsinkomst. Hela 47 procent av konstnärerna har till någon del garantipension jämfört med befolkningen där motsvarande siffra är 28⁶ procent. De ekonomiska villkoren inom gruppen konstnärer efter 67 år ser med andra ord olika ut.

4. SCB Inkomstrapport 2017.

5. Enligt SCB är *låg ekonomisk standard* ett relativt inkomstmått som används i Sverige och internationellt för att visa hur många som lever i hushåll med en disponibel inkomst som understiger 60 procent av medianinkomsten i landet. EU kallar samma mått för *at risk of poverty* (i risk för fattigdom).

6. <https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik-och-rapporter/statistik/kortapensionsfakta>

Kapitel 2.

Bakgrund

Problembild och frågeställning

Det finns en växande oro för att konstnärers pensioner blir allt sämre.⁷ En starkt bidragande orsak till oron är konstnärers arbetsförhållanden. Antalet fasta anställningar har minskat och därmed också regelbundna tjänstepensionsinbetalningar. Näringsidkandet inom konstnärgruppen har i sin tur ökat, vilket innebär att ansvaret för pensionssparandet flyttas över till de enskilda konstnärerna. Ytterligare en oroande faktor är att konstnärer, på grund av långa utbildningar och lång etableringstid, riskerar att missgynnas av dagens pensionssystem som bygger på ett långt yrkesliv samt kompletterande tjänstepension (i det äldre ATP-systemet beräknades inkomstpensionen på ett antal bästa inkomstår).

Det finns ingen sammanställd statistik över konstnärgruppen och deras ekonomi efter fyllda 67, varför Konstnärsnämnden ser det angeläget att ta fram ett första statistiskt underlag. En utveckling mot färre fasta anställningar, ett ökat näringsidkande tillsammans med en utfasning av det gamla ATP-systemet riskerar att framgent kraftigt försämra konstnärers pensionsinkomster.

7. De konstnärsfackliga organisationer har, under flera år, pekat på en negativ utveckling. Även den konstnärspolitiska utredningen (SOU 2018:23) konstaterade att konstnärernas pensioner överlag är låga.

Upplägg

Inledningsvis analyseras statistik över konstnärernas pension utifrån andel av pensionsslag och andra inkomster. Andelen säger inget om själva inkomstens storlek men syftet är att förstå vilka olika delar som den samlade inkomsten består av och hur de förhåller sig till varandra. Därefter går vi in på inkomsternas storlek och inkomstskillnader. Skriften avslutas med övergripande kommentarer kring vissa resultat samt vilka frågor vi behöver följa upp framöver.

För såväl samlad inkomst, pensionsinkomst som övriga typer av inkomster redovisas medianinkomst⁸ i tabeller och diagram. Samtliga inkomstsummor i rapporten är före skatt och på årsbasis och hämtade från 2015.

Jämförelse med motsvarande åldersgrupp i hela befolkningen görs löpande – i den mån det är relevant – för att skapa en referensram till de siffror som presenteras.

Begrepp

Den *samlade pensionsinkomsten* består av olika delar som *allmän pension*, *tjänstepension* och *privat pension*. Garantipensionen ingår i den allmänna pensionen och fungerar som ett skydd för den som har låg inkomstpension eller ingen alls.

Den *samlade inkomsten* består i denna rapport av pensionsinkomst, lön och näringsinkomst. Den samlade inkomstbilden beskriver övergripande den ekonomiska situationen för konstnärer 67 år och äldre.

Det statistiska underlaget

Det statistiska underlaget utgörs av 4 000 individer i åldern 67 år och äldre.⁹ Det är en del av den population på nära 29 000 konstnärer som låg till grund för Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*¹⁰. Under 2017 gjorde Statistiska centralbyrån (SCB) nya bearbetningar av underlaget på uppdrag av Konstnärsnämnden. Syftet med den nya statistiken är att kartlägga hur den ekonomiska situationen ser ut för de äldre konstnärerna, genom uppgifter om inkomstens storlek samt vilka delar den består av.¹¹ Statistiken avser inkomståret 2015.

Konstområden

Konstnärsnämndens analysuppdrag omfattar konstnärer inom samtliga konstområden: bild och form, dans, film, ord, musik samt teater. Konstnärsgruppen 67 år och äldre fördelar sig inte jämt

8. Medianen är det mittersta värdet och påverkas inte av enskilda höga eller låga belopp, vilket medelvärde gör.

9. Antalet individer som är 67 år eller äldre i befolkningen var 1 716 974 år 2015. SCB statistikdatabas.

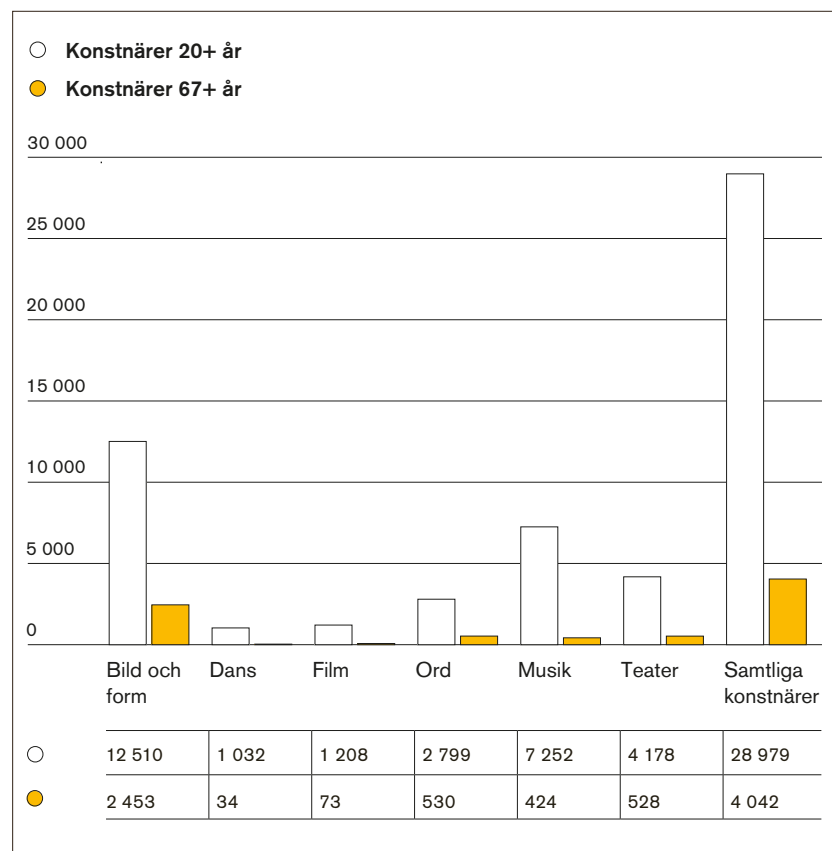
10. Konstnärsnämnden 2016. *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.

11. Vi ville också veta hur stor del av deras inkomst som utgörs av pension, löneinkomst respektive näringsverksamhet samt hur pensionen var sammansatt efter allmän pension, garantipension, tjänstepension och privat pension.

mellan områdena. Bild och form är det konstområde som omfattar flest antal äldre individer, totalt 2 453. Det är en avsevärd andel (61 procent) jämfört med de minsta områdena, dans (1 procent) och film (2 procent). Det låga antalet individer inom de minsta områdena gör det svårt att dra några säkra statistiska slutsatser utifrån materialet, men kan på olika sätt, ge indikationer för analys och bedömning av läget.

Figur 1

Antal konstnärer 20 år och äldre¹² uppdelat på konstområde jämfört med antal konstnärer 67 år och äldre, 2015.

Den främsta anledningen till att antalet äldre konstnärer inom dans och film är så lågt, beror på att det totalt är färre yrkesverksamma inom dessa områden. Det statistiska underlaget för rapporten *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*¹³ omfattade 1 032 verksamma inom dans och 1 208 inom film. Men vi ser också att en högre andel av dans- och filmkonstnärerna tycks sluta vara yrkesverksamma som konstnärer efter 67 år.

12. Här avses den populationen som låg till grund för Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, 2016.

13. Konstnärsnämnden 2016, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.

Yrkeskategorier

Konstnärsnämnden delar normalt in konstnärsgruppen i nitton yrkeskategorier.¹⁴ Det statistiska underlaget, 67 år och äldre, tillåter dock inte en sådan uppdelning eftersom individantalet ofta blir för litet. I löptexten hänvisar vi, i vissa fall, ändå till siffror för yrkeskategorier när vi bedömer att det är relevant.

Upphovspersoner och utövare

En indelning av konstnärerna i upphovspersoner¹⁵ och utövare kan också belysa skillnader, både inom konstområdena och för gruppen som helhet. Som utövare räknas yrkeskategorierna dansare, musiker, musikalartist och skådespelare. Övriga yrkeskategorier räknas som upphovspersoner.¹⁶ Många konstnärer är både utövare och upphovsperson, till exempel koreograf och dansare, regissör och skådespelare, musiker och komponist. I statistiska sammanhang kan dock bara en huvudsaklig yrkeskategori anges.

14. Se figur I, Tabellbilaga

15. Konstnärsnämnden använder det könsneutrala begreppet upphovsperson som synonym till begreppet *upphovsman*.

16. Konstnärsnämnden 2016, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.

Kapitel 3.

Pensionens olika delar

I detta avsnitt tittar vi på hur stor andel av olika pensionsslag som tillfaller konstnärerna, dels på en övergripande nivå, dels på konstområdesnivå, samt i viss mån även per yrkeskategori. Genom att studera andelarna kan vi bättre förstå hur konstnärernas pension är sammansatt.

Den samlade pensionen består av tre olika delar; *allmän pension*, *tjänstepension* och *privat pensionssparande*. Garantipensionen är ett grundskydd i den allmänna pensionen som är till för den med låg eller ingen inkomstbaserad pension. Utöver garantipension kan även ett bostadstillägg tillkomma.¹⁷

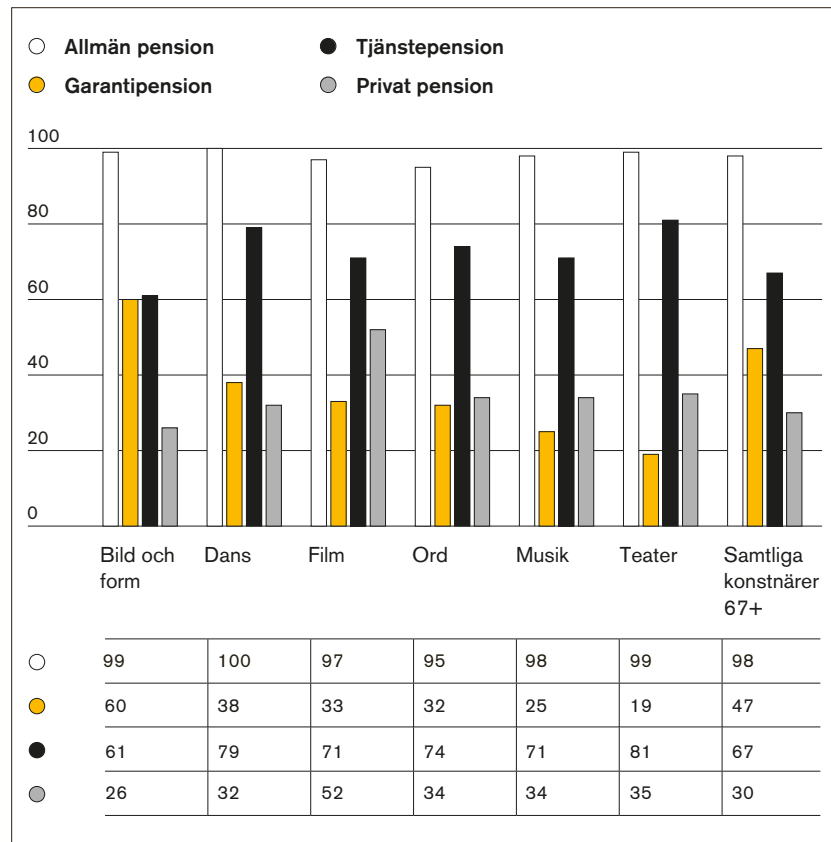
Allmän pension

I princip alla konstnärer (98 procent) som fyllt 67 år tog ut allmän pension under 2015. Ytterst små variationer syns mellan konstområdena. Ordkonstnärer, som låg lägst, tog till 95 procent ut allmän pension. Andelarna för tjänstepension, garantipension och privat pension varierar däremot något mer mellan konstområdena.

17. Konstnärsnämnden 2019, *Pensionsplanering för yrkesverksamma*, s. 37.

Figur 2

Andel av pensionsslag 2015 för konstnärer 67 år och äldre uppdelat på konstområde (avrundat).

Garantipension

Nästan hälften av konstnärerna (47 procent) hade någon del av garantipension 2015. Siffran kan jämföras med hela befolkningen där motsvarande siffra var 28 procent¹⁸ under samma år.

Skillnaderna mellan konstområdena är dock ganska stora. För konstnärerna inom bild- och formområdet låg andelen med garantipension på 60 procent medan den för teater låg på 19 procent. Att så många bild- och formkonstnärer har en så stor andel garantipension är en följd av deras generellt låga inkomster under hela yrkeslivet.¹⁹ Konsthantverkarna är den yrkeskategori med allra störst andel garantipension. Hela 73 procent av konsthantverkarna hade någon del garantipension 2015. Jämfört med yrkeskategorin dramatiker/dramaturg var motsvarande siffra på endast 5 procent samma år. Konsthantverkarna är en av de yrkesgrupper som har allra lägst medianinkomst bland konstnärerna.²⁰

18. <https://www.pensionsmyndigheten.se/statistik-och-rapporter/statistik/kortapensionsfakta>.

19. Konstnärsnämnden 2016, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.

20. Konstnärsnämnden 2016, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*, s. 41.

Vi kan också se skillnader i andel garantipension mellan upphovs-
personer och utövare. År 2015 hade upphovspersonerna högst andel
garantipension, 51 procent, medan utövarnas andel låg på 22 procent.

Tjänstepension

Tjänstepension betalas in av arbetsgivaren till sina anställda.²¹ Två
tredjedelar av konstnärsgruppen hade tjänstepension under 2015
(67 procent). I hela befolkningen var motsvarande siffra 88 procent.²²
Tjänstepensionsinbetalningarna kan komma från både konstnärligt
och icke konstnärligt arbete. Företagande konstnärer ersätter i viss
utsträckning tjänstepensionen med privat pensionssparande.

Störst andel konstnärer med tjänstepension finns inom områdena
teater (81 procent) och dans (79 procent). En förklaring till det är att
teater- och danskonstnärer i högre grad är anställda jämfört med
konstnärer inom andra konstområden. Samtidigt är det inte ovanligt
att konstnärer har anställningar i form av kompletteringsarbete²³.
Lägst andel konstnärer med tjänstepension finns inom bild och form-
området (61 procent), där majoriteten istället är företagare.

Även vad det gäller tjänstepensionen är skillnaderna som störst
mellan yrkeskategorierna konsthantverkare (54 procent) och
dramatiker/dramaturg (89 procent). Det är också en skillnad i andel
tjänstepension mellan upphovspersoner (64 procent) och utövare
(81 procent).

Privat pensionssparande

Privat pensionssparande innebär att man själv betalar in pengar till
sin pension²⁴ för att i någon mån kompensera för utebliven tjänste-
pension. Inom konstnärsgruppen hade 30 procent inkomst från
eget pensionssparande 2015. I hela befolkningen hade 28 procent²⁵
pensionsinkomster från eget sparande. Andelen med inkomst från
privat pensionssparande säger inget om inkomstens storlek. Ofta är
det ekonomiska tillskottet från privat pensionssparande relativt blyg-
samt (se kapitel 5). Ju lägre inkomst under yrkeslivet desto mindre
är möjligheten att pensionsspara privat. Inkomster från det privata
pensionssparandet avtar också i regel med stigande ålder.

Privat pensionssparande är vanligast bland konstnärer inom film.
Drygt hälften av filmkonstnärerna tog ut pension från eget sparande
2015 (antalet individer är få). Av bild- och formkonstnärerna hade
endast 26 procent inkomst från privat pensionssparande. Övriga

21. Här finns dock en viss valfrihet, och ibland går det att välja om arbetsgivaren ska göra en inbetalning eller ej. Se vidare
Konstnärsnämnden 2019, *Pensionsplanering för yrkesverksamma*, s. 16f.

22. Uppgift från Pensionsmyndigheten statistikdatabas.

23. Arbete som inte behöver vara knutet till den konstnärliga yrkesutövningen.

24. Se Konstnärsnämnden 2019, *Pensionsplanering för yrkesverksamma*, s. 17.

25. Uppgift från Pensionsmyndigheten statistikdatabas.

konstområden låg mellan 32 och 35 procent. Även om andelen privat pensionssparande skiljer sig stort mellan film (52 procent) respektive bild- och formområdet (26 procent), så är den ekonomiska skillnaden liten: endast 3 800 kronor för hela inkomståret 2015 (se kapitel 5).

Skillnaderna i andel privat pensionssparande är liten mellan upphovspersoner och utövare (29 procent respektive 32 procent). Jämförs yrkeskategorier är skillnaderna större. Andelen bildkonstnärer som pensionssparar ligger lägst (24 procent) medan andelen för scenografer är mer än dubbelt så hög (59 procent). Scenografer är en av de yrkeskategorier som tjänar mest, vilket ökar möjligheten till privat pensionssparande (se kapitel 6).

Kapitel 4.

Arbets- inkomst och pension

I princip alla de konstnärer som omfattas av denna undersökning tog ut pension i någon form under 2015. Drygt hälften av dem (52 procent) hade både pension och inkomst av arbete²⁶. Det är en hög siffra. Motsvarande andel för samma åldersgrupp i befolkningen är 38 procent²⁷. I detta avsnitt ska vi därför titta närmare på konstnärers löne-, närings- och pensionsinkomster.

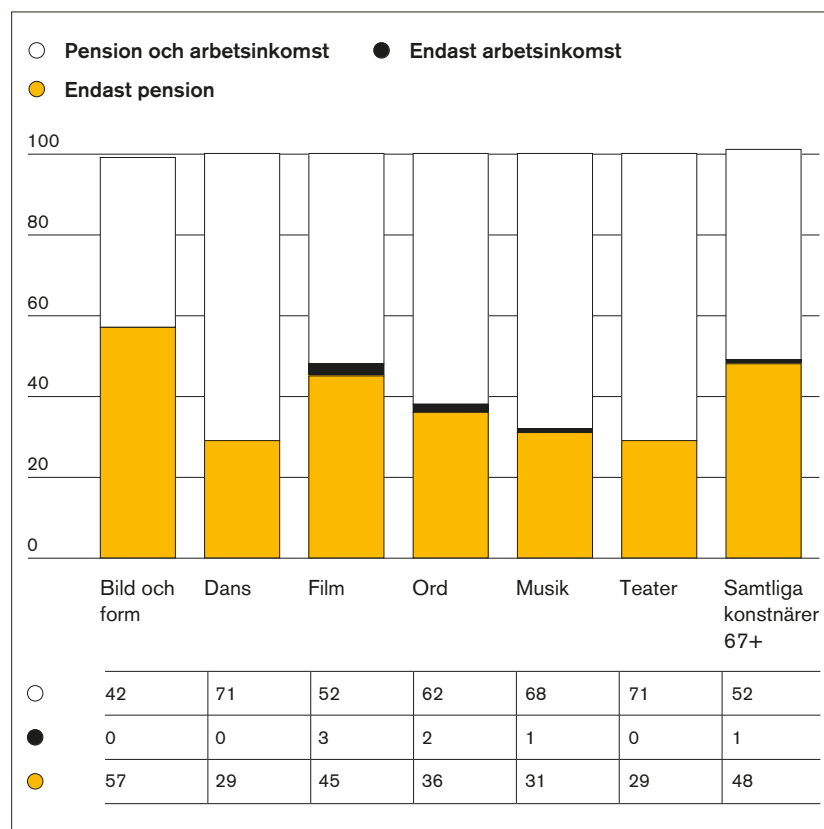
Bild och form var det konstområde som hade störst andel konstnärer med endast pension under 2015. Det är lite överraskande, dels för att pensionsinkomsten är låg (se figur 4) och dels för att många fortsätter att vara yrkesverksamma efter 67 år (se figur 1). Inom dans (antalet individer är få) och teater hade runt 71 procent av konstnärerna både inkomst av pension och arbetsinkomst.

26. Inkomst av arbete avser både lön och näringsinkomst.

27. Statiska centralbyrån, Inkomstrapport 2017, sid 6.

Figur 3

Andel av inkomsttyp 2015 för konstnärer 67 år och äldre uppdelat på konstområde (avrundat).

Löneinkomst

Konstnärsggruppen har en betydligt högre löneinkomst efter fyllda 67 än övriga befolkningen i samma åldersgrupp. Löneinkomsten, beräknat utifrån medianvärdet, låg nära 27 000 kronor för 2015, jämfört med 12 000 kronor för befolkningen (se figur 4). Det visar att konstnärer i högre grad än befolkningen som helhet är yrkesverksamma som äldre. Skillnaden är dock stor mellan olika konstområden. Teaterkonstnärerna hade högst löneinkomst på nära 56 000 kronor under 2015 medan medianvärdet för bild- och formkonstnärerna låg lägst på 16 000 kronor.

Utövande konstnärer har, till skillnad från upphovspersoner, oftare en anställning. Därför har utövarna också en högre löneinkomst. År 2015 låg medianinkomsten på 49 000 kronor jämfört med 23 000 kronor för upphovspersonerna. (se Tabellbilaga, figur VI)

Sett mer i detalj, baserat på yrkeskategori, hade dramatiker/dramaturger den högsta löneinkomsten på 97 000 kronor följt av scenografer (74 000 kronor). Lägst löneinkomst hade musiker/komponist med endast 5 000 kronor under 2015.

Kvinnliga konstnärer har lägre löneinkomst än manliga. De kvinnliga konstnärernas löneinkomst under 2015 låg på 21 000

kronor medan medianen för manliga konstnärernas löner låg på 32 000 kronor. Kvinnliga konstnärer hade däremot högre löneinkomster än både män och kvinnor i hela befolkningen, vilka hade 18 000 respektive 8 000 kronor. (se Tabellbilaga, figur II)

Näringsinkomst

Inte bara löneinkomsten, utan även näringsinkomsten är högre för konstnärer 67 år och äldre jämfört med befolkningen i samma åldersgrupp. Den sammanräknade medianinkomsten 2015 låg på 14 000 kronor medan den för befolkningen låg på 3 000 kronor. Ordkonstnärerna hade högst näringsinkomst på ca 24 000 kronor medan danskonstnärernas näringsinkomster låg lägst, på knappt 4 000 kronor. (se figur 4)

Skillnaderna mellan konstområdena förklaras i viss mån vid jämförelse mellan upphovspersoner och utövare. Upphovspersoner har i mindre utsträckning uppdrag genom anställning till skillnad från utövande konstnärer. Det är därför rimligt att de också har något högre näringsinkomster jämfört med utövarna, 15 000 kronor respektive 8 000 kronor under 2015. (se Tabellbilaga, figur VI)

Näringsinkomsten varierar också mellan yrkeskategorierna. Högst näringsinkomst hade översättarna med 46 000 kronor följt av gruppen dramatiker/dramaturger med 35 000 kronor under 2015. Lägst näringsinkomst hade musiker/komponist²⁸, lite drygt 4 000 kronor.

Män hade högre näringsinkomst än kvinnor, 16 000 kronor jämfört med 12 000 kronor under 2015. För övriga befolkningen låg motsvarande belopp på 5 000 kronor respektive knappt 2 000 kronor. (se Tabellbilaga, figur II)

Pensionsinkomst

Hela konstnärgruppen hade utifrån medianen en pensionsinkomst på drygt 178 000 kr under 2015. Motsvarande siffra för befolkningen låg på knappt 195 000 kr under samma år. Skillnaderna mellan konstområdena är dock ganska stora. Högst pensionsinkomst 2015 hade konstnärer inom dans, nära 229 000 kr, och lägst hade bild- och formkonstnärerna på lite drygt 157 000 kr. (se figur 4)

Utövande konstnärer har betydligt högre pensionsinkomst jämfört med upphovspersoner, 208 000 kronor respektive 173 000 kronor under 2015. Skillnaden förklaras främst av att utövare i högre utsträckning är anställda och därmed har mer inbetald tjänstepension. (se Tabellbilaga, figur VI)

Skillnaderna ökar vid jämförelse mellan yrkeskategorier. Dansare hade en pensionsinkomst på 250 000 kronor under 2015.

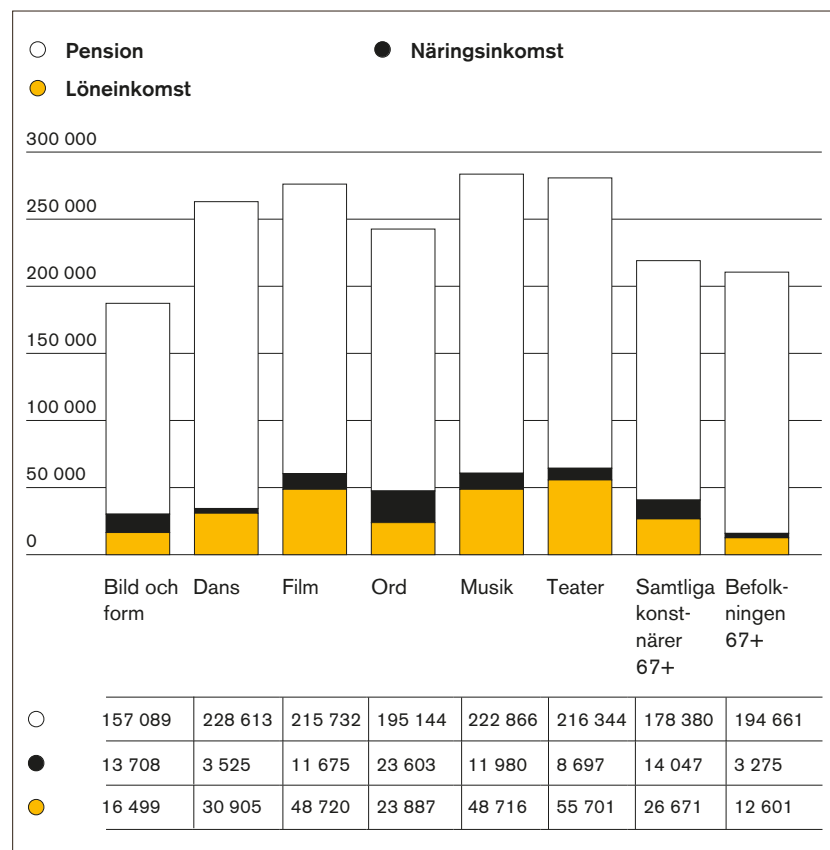
28. De statliga bidragsgivande myndigheterna har kommit överens om kategorin musiker/komponist. I de flesta musikaliska uttryck är musiker och komponist samma person.

Komponister, scenografer och teaterregissörer låg samtliga strax över 240 000 kronor. Lägst pensionsinkomst hade konsthantverkare med 138 000 kronor, bildkonstnärer något högre på nära 150 000 kronor.

Kvinnor, både inom konstnärsgruppen och i befolkningen, har generellt lägre pensionsinkomster än män. Under 2015 hade manliga konstnärer nära 195 000 kronor i pensionsinkomster medan de kvinnliga konstnärerna hade 159 000 kronor. Kvinnor inom konstnärsgruppen hade dock något högre pensionsinkomst jämfört med kvinnor i befolkningen. (se Tabellbilaga, figur II)

Figur 4

Olika inkomster, medianvärde 2015. Konstnärer 67 och äldre utifrån pension, närings- och löneinkomst uppdelad på konstområde jämfört med befolkningen.

Kapitel 5.

Pensions- inkomst efter olika pensionsslag

Allmän pension

Konstnärer har sammantaget något lägre allmän pension än resten av befolkningen²⁹. Under 2015 låg den allmänna pensionen på lite drygt 130 000 kronor inom konstnärsgruppen. Samma siffra för befolkningen låg lite högre, på 135 000 kronor. Sett mer i detalj, utifrån konstområden, är det bara konstnärer inom bild och form som har en lägre pensionsinkomst jämfört med befolkningen. Teaterkonstnärerna, till exempel, har i genomsnitt en långt högre allmän pension än befolkningen i övrigt. (se figur 5)

Utövare har högre allmän pension än upphovspersoner, 163 000 respektive 133 000 kronor under 2015. Mäns allmänna pension låg på 142 000 kronor att jämföra med knappt 119 000 kronor för kvinnor. Kvinnor i konstnärsgruppen har dock en något högre

29. Konstnärer, som hel grupp, är en högutbildad grupp. Om konstnärsgruppen jämfördes med motsvarande grupp inom befolkningen ökar sannolikt skillnaden i pensionsinkomst.

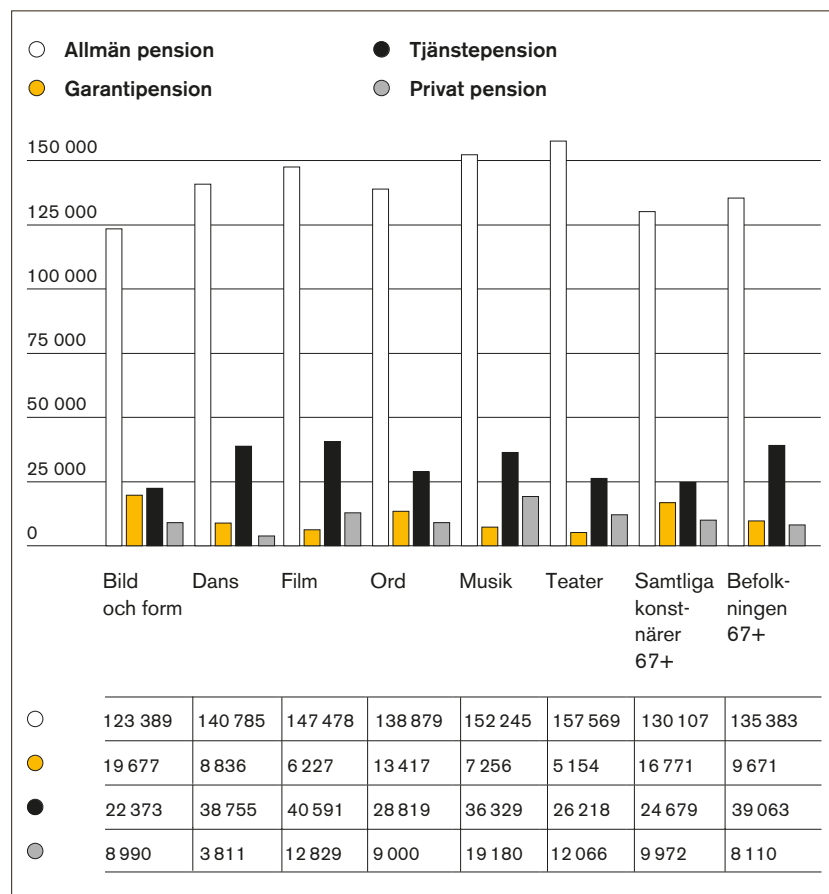
allmän pension än kvinnor i befolkningen som har 117 000 kronor.
(se Tabellbilaga, figur VIII och IV)

Garantipension

Garantipensionen är som tidigare nämnts ett grundskydd i den allmänna pensionen för den med låg eller ingen inkomstbaserad pension. Konstnärerna har mer i garantipension än befolkningen i övrigt. Högst garantipension 2015 hade bild- och formkonstnärerna (19 677 kronor) följt av ordkonstnärer (13 417 kronor). De är båda konstområden där konstnärer i högre grad har näringsverksamhet. Övriga konstområden har däremot lägre garantipension än befolkningen.

Figur 5

Pensionsinkomsten, medianvärde, 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pensionsslag uppdelat på konstområde jämfört med befolkningen.

Upphovspersoner är beroende av garantipension i högre utsträckning än utövande konstnärer. Upphovspersonerna i konstnärsgruppen hade 15 000 kronor i garantipension under 2015, medan utövarna

låg på 3 000 kronor. Kvinnliga konstnärer har mer i garantipension än män: 21 000 kronor respektive 12 000 kronor. Det förklaras av kvinnors generellt lägre inkomster under yrkeslivet samt ofta större ansvarstagande för hem och barn, vilket minskar antalet år i yrkeslivet.

Tjänstepension

För att få tjänstepension krävs att man har varit anställd av en arbetsgivare som betalat in tjänstepension. En stor andel av konstnärerna är frilansande utan fast arbetsgivare vilket kan förklara varför tjänstepension räknat på hela konstnärgruppen ligger betydligt lägre än för befolkningen: 25 000 kronor respektive 39 000 kronor för 2015. Områdena musik, film och dans ligger däremot i nivå med befolkningen. Film till och med något högre. Konstområden med en hög andel företagare, som bild och form samt ord, ligger inte oväntat lägst i tjänstepensionsinkomst. Däremot är det förvånande att teater ligger näst lägst med 26 000 kronor, då det är ett område som traditionellt byggt på anställningar och som har en hög andel av tjänstepension. Det indikerar troligen att allt fler konstnärer inom teater inte har tillsvidareanställningar och att det därmed bli luckor i inbetalningen av tjänstepension.

Skillnaden i tjänstepension mellan upphovspersoner och utövare är liten (29 000 respektive 32 000 kronor). Manliga konstnärer hade inte oväntat högre tjänstepension än sina kvinnliga kollegor, 29 000 kronor respektive 21 000 kronor under 2015 (se Tabellbilaga, figur IV).

Privat pensionssparande

Privat pensionssparande kompenserar i någon mån en utebliven tjänstepension. Det syns inga avgörande skillnader mellan befolkning och konstnärgruppen vad gäller inkomster därifrån. Högst del av inkomst från privat pensionssparande hade konstområdet musik med drygt 19 000 kronor och lägst låg dans med nära 4 000 kronor under 2015. Inkomster från privat pensionssparande är överlag relativt blygsamma.

Det är inte någon större skillnad i inkomster från privat pensionssparande mellan upphovspersoner och utövare. Båda grupperna låg runt 12 000 kronor under 2015 (se Tabellbilaga, figur VIII). Det var även små skillnader mellan män och kvinnor: 11 000 mot 9 000 kronor. Det kan jämföras med motsvarande åldersgrupp i befolkningen, vars inkomst från privat pensionssparande låg på 8 000 kronor.

Kapitel 6.

Inkomst- skillnader

Skillnader i pensionsinkomst

I tidigare kapitel har vi tittat på skillnader i inkomst mellan olika konstområden och yrkesgrupper samt mellan kvinnor och män. Inkomstskillnader kan också synliggöras utifrån olika inkomstintervall. I rapporten jämförs medianvärde (P50) i relation till gränsvärdet för de 10 procent som har lägst inkomst (P10) och de 10 procent som har högst inkomst (P90).

Skillnaden i pensionsinkomst är liten för den grupp konstnärer, 67 år eller äldre, som har lägst pensionsinkomster (P10), i jämförelse med hela befolkningen. Skillnaden mellan konstområden i P10 år 2015 låg mellan 84 000–121 000 kronor. Konstnärsnämndens tidigare undersökningar visar att gränsvärdet för P10 ligger betydligt lägre för samtliga konstnärer i yrkesför ålder än i övriga befolkningen.³⁰ Det faktum att äldre konstnärer återkommande har pensionsinkomster tycks höja det lägre gränsvärdet. (se figur 6)

Jämförs medianvärdet (P50) är inkomstskillnaderna mellan konstområdena tydligare. Teaterkonstnärerna hade den högsta pensionsinkomsten, drygt 190 000 kronor, följt av musikkonstnärer. Bild-

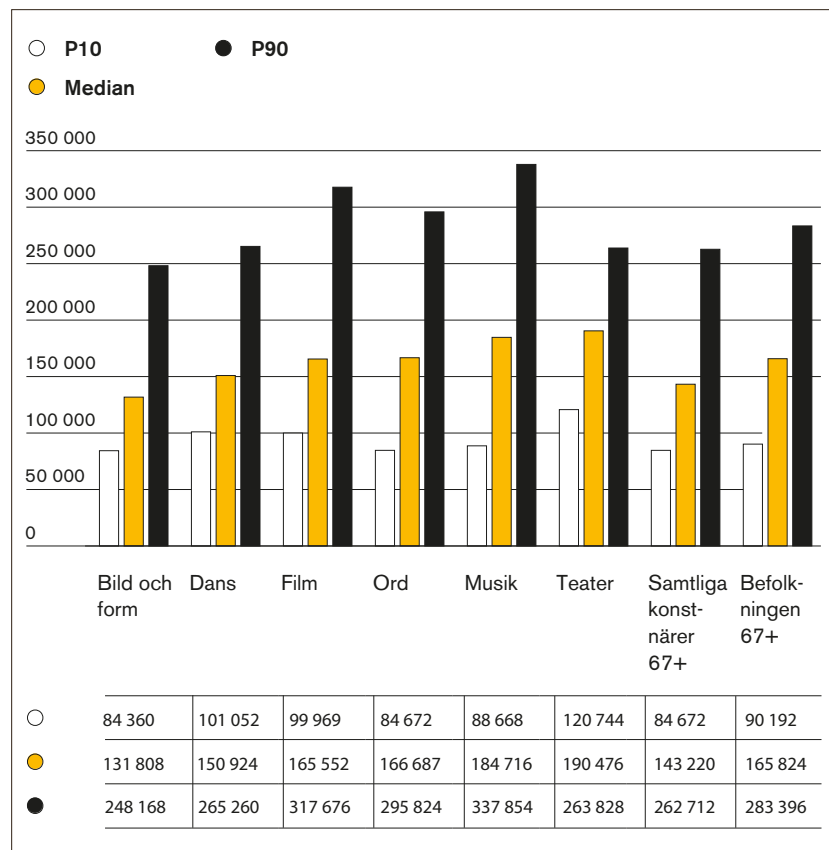
30. Konstnärsnämnden, 2016. *Konstnärernas demografi inkomster och sociala villkor*, s. 41, tabell 20.

och formkonstnärerna hade den lägsta medianinkomsten på nära 132 000 kronor under 2015. (se figur 6)

Inkomstskillnaderna mellan konstområdena är som störst i gruppen konstnärer som har högst pensionsinkomst (P90). Musikkonstnärerna hör till den grupp vars pensionsinkomst på 338 000 kronor låg högst jämfört med bild- och formkonstnärerna där gränsvärdet för P90 låg på cirka 248 000 kronor 2015. Befolkningen som helhet har som gränsvärde för P90 lite drygt 283 000 kronor.

Figur 6

Pensionsinkomsten 2015 för konstnärer 67 och äldre utifrån konstområde, medianvärdet samt gränsvärdet för de 10 procent som hade lägst inkomst (P10) och de 10 procent som hade högst inkomst (P90).

Utövare hade generellt högre pensionsinkomst jämfört med upphovspersoner under 2015, oavsett gränsvärde. Skillnaden i pensionsinkomst för utövare och upphovspersoner är minst för de konstnärer som har högst pensionsinkomst (P90), 265 000 mot knappt 262 000 kronor. Jämförs konstområdena (ovan beskrivet) är skillnaderna istället störst vid gränsvärdet P90. Detta kan förklaras av att vissa yrkeskategorier med höga inkomstnivåer jämnar ut skillnaden i P90 mellan upphovspersoner och utövare. Störst skillnad mellan upphovs-

personer och utövare kan vi däremot se i jämförelse mellan medianvärdet (P50): 185 000 mot 139 000 kronor. (se Tabellbilaga, figur IX)

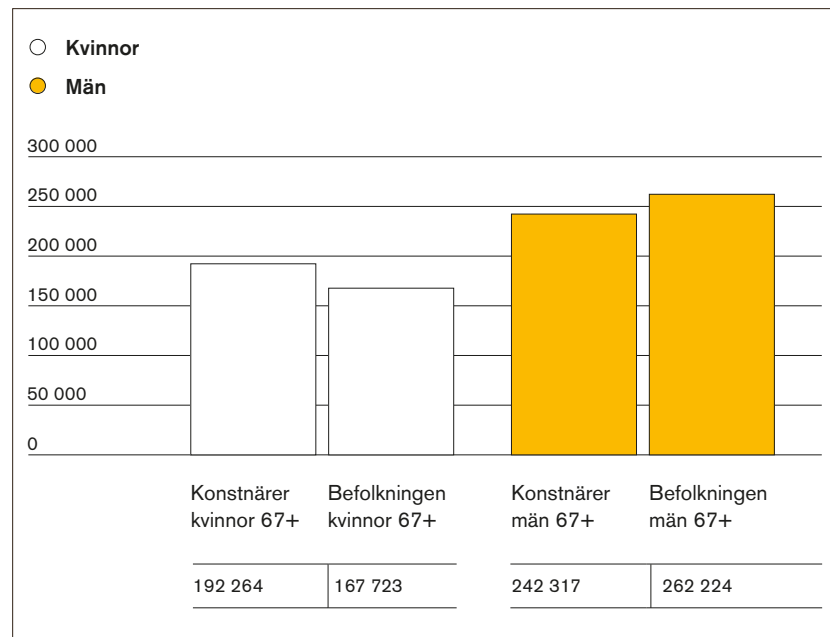
Män har, som tidigare redovisats, högre pensionsinkomster än kvinnor. Skillnaderna mellan könen är som störst vid gränsvärdet för P90, där männen hade 302 000 och kvinnorna 237 000 kronor i pensionsinkomst under 2015. Vid gränsvärdet P10 är skillnaden i pensionsinkomst nästan obefintlig, både män och kvinnor har här en inkomst på runt 85 000 kronor. (se Tabellbilaga, figur V)

Samlad inkomst

Med samlad inkomst, eller förvärvsinkomst, avses inkomster från *pension, lön och näringsverksamhet*. Manliga konstnärer hade en högre samlad inkomst än sina kvinnliga kollegor under 2015. Samma gäller för män och kvinnor i hela befolkningen. Män i befolkningen hade dock en högre samlad inkomst än de manliga konstnärerna. Kvinnliga konstnärer hade däremot ungefär 24 000 kronor mer i samlad inkomst än kvinnor i hela befolkningen under 2015. Skillnaden i samlad inkomst mellan kvinnor och män är större i befolkningen än i konstnärgruppen.

Figur 7

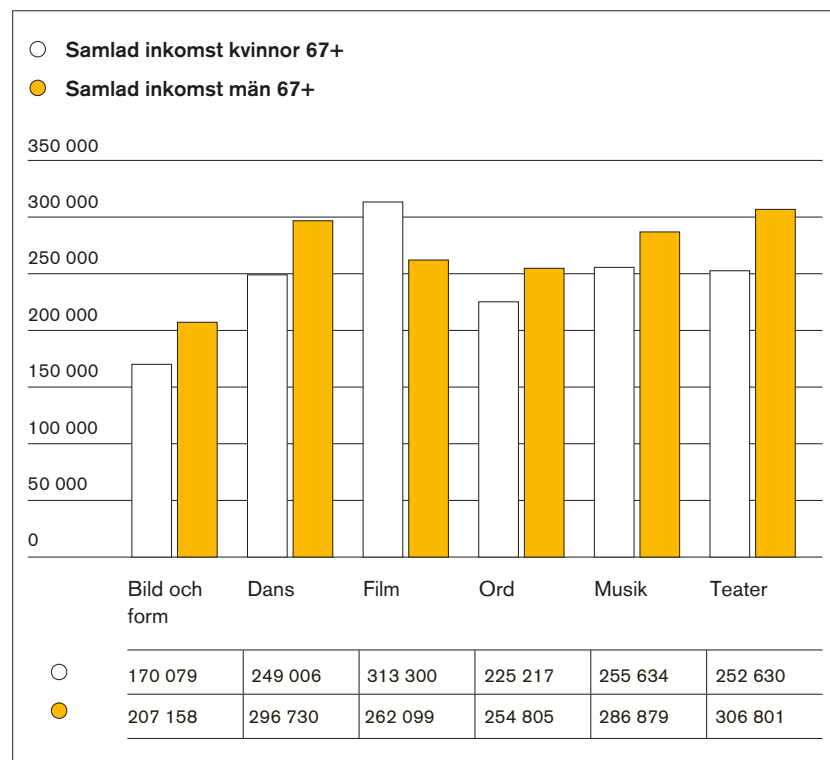
Samlad inkomst, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, lön och näringsinkomst uppdelat på kön jämfört med befolkningen.

Skillnader i samlad inkomst mellan kvinnor och män ser olika ut beroende på konstområde. Könsbaserade skillnader är som störst inom teater följt av film. Inom teater är det männen som har den högsta samlade inkomsten. Inom film är det kvinnorna som har den högsta samlade inkomsten (antalet individer är få). Ordområdet är det mest jämställda sett till den samlade inkomsten uppdelat på kön.

Figur 8

Samlad inkomst, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, lön och näringsinkomst uppdelat på konstområde och kön.

Utövande konstnärer hade en samlad inkomst på närmare 265 000 kronor att jämföra med upphovspersoner som hade runt 211 000 kronor under 2015.

Låg ekonomisk standard

Låg ekonomisk standard definieras som *avsaknad av resurser som medför att man inte har den levnadsnivå som anses vara allmänt accepterad i samhället*.³¹ Låg ekonomisk standard är ett relativt fattigdomsmått och avser andelen personer som lever i hushåll vars

31. <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Att-mata-fattigdom/>

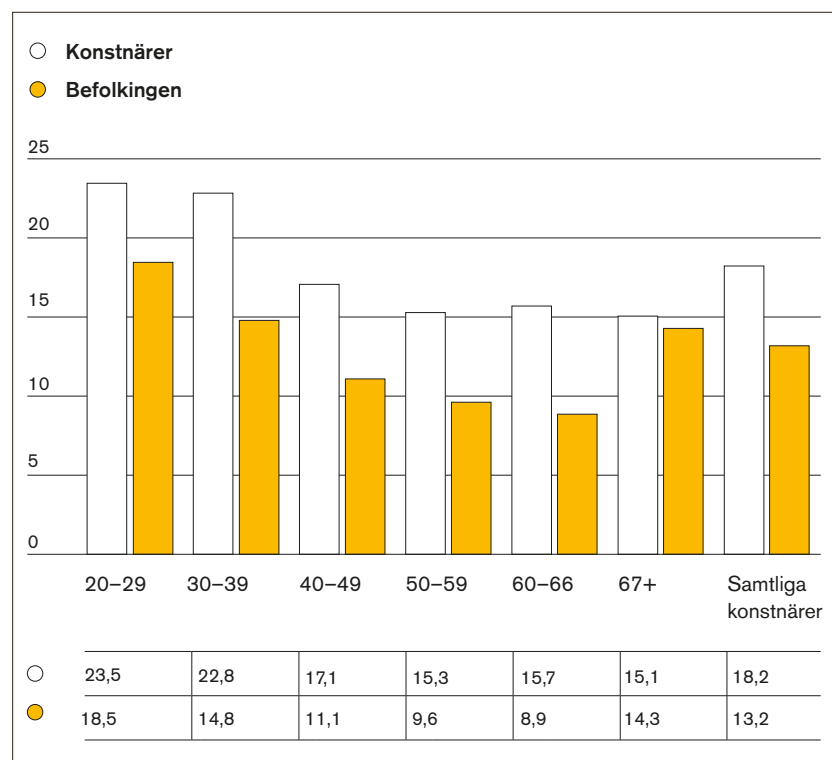
ekonomiska standard är mindre än 60 procent av medianvärdet för riket³².

Andelen individer som har låg ekonomisk standard är högre i konstnärgruppen än i befolkningen. Statistiken för 2015 visar att 18 procent av konstnärerna respektive 13 procent av befolkningen hade låg ekonomisk standard. Andelen bland kvinnliga konstnärer var något högre än bland de manliga konstnärerna, 19 procent respektive 17 procent.

I figur 9 jämförs den ekonomiska standarden inom konstnärgruppen efter åldersindelning. Yngre konstnärer har en lägre ekonomisk standard jämfört med äldre. Lägst ekonomisk standard har åldersgrupperna 20–39 år. I de åldersgrupper som följer är andelen konstnärer med låg ekonomisk standard betydligt lägre. Åldersgruppen 67 år och äldre är den grupp som har lägst andel. Denna grupp ligger också i nivå med siffrorna för resten av befolkningen, 15 procent jämfört med 14 procent. Statistiken i figur 9 visar att befolkningen som helhet tappar i ekonomisk förmåga efter 67 år, medan samma tendens inte kan avläsas i konstnärgruppen.

Figur 9

Andel med disponibel inkomst 2015 per konsumtionsenhet³³ under 60 procent av medianvärdet för konstnärer och befolkningen uppdelad på åldersgrupper.

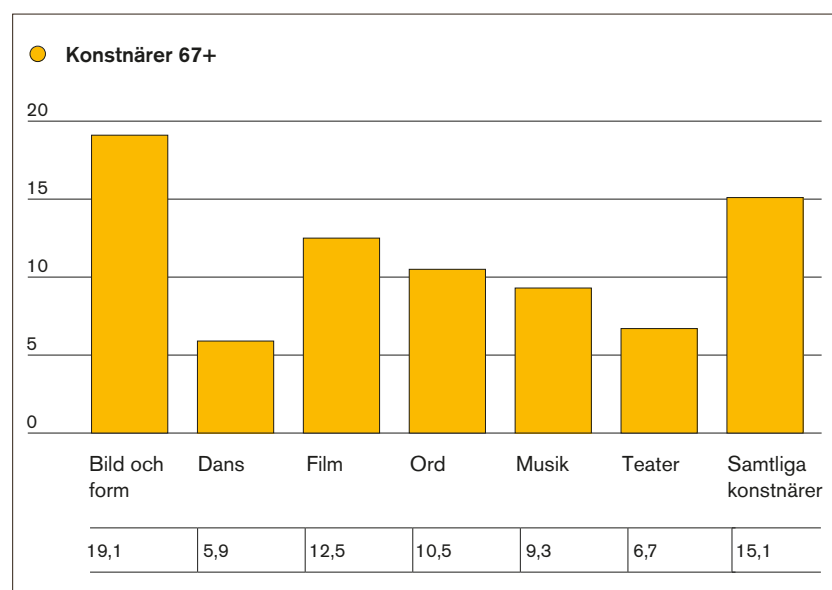
32. Ibid.

33. För att göra jämförelser av t.ex. disponibel inkomst och ekonomisk köpkraft mellan olika typer av hushåll används ett viktsystem där konsumtionen är relaterad till hushållets sammansättning.

Jämför vi den ekonomiska standarden för konstnärer 67 år och äldre utifrån konstområde, syns i figur 10 nedan att bild- och formkonstnärerna har lägst ekonomisk standard (19 procent). Inom dans var siffran endast 6 procent år 2015 (antalet individer är få). Övriga konstområden ligger under genomsnittet för befolkningen 67 år och äldre (14,3 procent, se figur 9).

Figur 10

Andel med disponibel inkomst 2015 per konsumtionsenhet³⁴ under 60 procent av medianvärdet för konstnärer 67 år och äldre uppdelad på konstområde.

34. För att göra jämförelser av t.ex. disponibel inkomst och ekonomisk köpkraft mellan olika typer av hushåll används ett viktsystem där konsumtionen är relaterad till hushållets sammansättning.

Kapitel 7.

Avslutande kommentarer

I detta avslutande kapitel kommenteras vissa resultat och slutsatser mer övergripande, men vi pekar också ut några frågeställningar som bör följas upp framöver.

Samtliga konstnärer 67 år och äldre har delar av det gamla ATP-systemet. Personer födda efter 1953, kommer endast få pension enligt det nya systemet. För konstnärerna är det troligt att det kommer innebära en lägre allmän pension framgent. Det är angeläget att följa konstnärsgruppens pensionsinkomster framöver i en utveckling med färre fasta anställningar, ökat näringsidkande i kombination med att det gamla systemet fasas ut.

De konstnärer som endast har inkomst av pension har lägre pensionsinkomst än de konstnärer som också har arbetsinkomst, 164 758 kronor respektive 178 380 kronor. Inom gruppen konstnärer 67 år och äldre har nära hälften endast pensionsinkomst. Likaså har hela 47 procent av konstnärerna till någon del garantipension, att jämföra med befolkningen där motsvarande siffra är 28 procent. De ekonomiska villkoren inom gruppen konstnärer 67 år och äldre är med andra ord olika.

Vi vet att många konstnärer fortsätter att vara yrkesverksamma efter 67 år. Vanligtvis avtar inte konstnärers behov av konstnärligt skapande vid en specifik ålder. En fråga är dock om det bara är av frivillighet eller om det också finns ekonomiska orsaker. Vi kan se

i vår statistik att konstnärer från konstområden som traditionellt har högre anställningsgrad också i högre utsträckning slutar att vara konstnärligt yrkesverksamma. Kan det bero på att konstnärer inom dessa konstområden i regel har högre pensionsinkomster varför de i högre utsträckning också har råd att gå i pension?

Konstnärer som upphört att vara yrkesverksamma som äldre, sådan som inte är längre är medlemmar i konstnärsorganisationer eller söker stipendier från Konstnärsnämnden eller Sveriges Författarfond, syns inte i vår statistik. Därför kan vi inte till fullo säga hur situationen ser ut för samtliga konstnärer som har varit yrkesverksamma. Vad vi kan se är att 14 procent av hela konstnärspopulationen³⁵ är yrkesverksamma konstnärer 67 år och äldre. Utifrån konstområden ser vi att andelen yrkesverksamma är hög inom till exempel bild och form (19 procent) och lägst inom dans (3 procent). Konstnärer inom vissa yrkeskategorier har svårare att vara yrkesverksamma i hög ålder, där till exempel rösten eller kroppen sätter begränsning.

Äldre konstnärer anställda på offentligt finansierade scenkonstinstitutioner omfattades tidigare av den så kallade Pisaförordningen, vilken gav vissa yrkesgrupper möjlighet till lägre pensionsålder. Denna ordning har sedan 2015 ersatts av SOK-avtalet, där vissa yrkeskategorier istället erbjuds frivillig karriärväxling.

Konstnärsgruppens utbildningsnivå är generellt hög. De har med andra ord ägnat flera år av sitt liv åt utbildning, ofta finansierad med studielån. Jämförelsen med befolkningen blir därför i vissa fall missvisande, eftersom långt ifrån alla i befolkningen har eftergymnasial utbildning. Framåt kan det därför vara relevant att särskilt jämföra konstnärsgruppen med den del av befolkningen som har eftergymnasial utbildningsnivå. Detta skulle troligen innebära att konstnärsgruppen 67 år och äldre, visar sig ha lägre pensionsinkomster än motsvarande utbildad grupp inom befolkningen.

35. Populationen till Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

Frågeställningar

- Framtida pensionärer, personer födda efter 1953, kommer endast få pension ur det nya systemet.
Hur kommer det påverka konstnärers pensionsinkomster?
- De ekonomiska villkoren för konstnärer 67 år och äldre är olika. Konstnärer med endast pensionsinkomst har lägre pensionsinkomster.
Kommer denna grupp få det ännu sämre ekonomiskt när det nya pensionssystemet slår igenom helt?
- Kvinnliga konstnärer har lägre pensionsinkomster än sina manliga kollegor.
Kommer det nya pensionssystemet att ytterligare öka skillnaden mellan manliga och kvinnliga konstnärers pensionsinkomster?
- Andelen yrkesverksamma efter 67 år skiljer sig markant mellan konstområden.
Går det att bättre förstå orsakerna till att man fortsätter att vara yrkesverksam eller inte?
- Den så kallade Pisa-förordningen ersattes 2015 av SOK-avtalet där vissa yrkeskategorier erbjuds frivillig karriärväxling.
Vad leder denna karriärväxling till i praktiken?
- Konstnärer är som grupp högutbildad jämfört med befolkningen som helhet.
Hur ser pensionsinkomsten ut för konstnärer i jämförelse med den del av befolkningen som har eftergymnasial utbildningsnivå?

Tabellbilaga

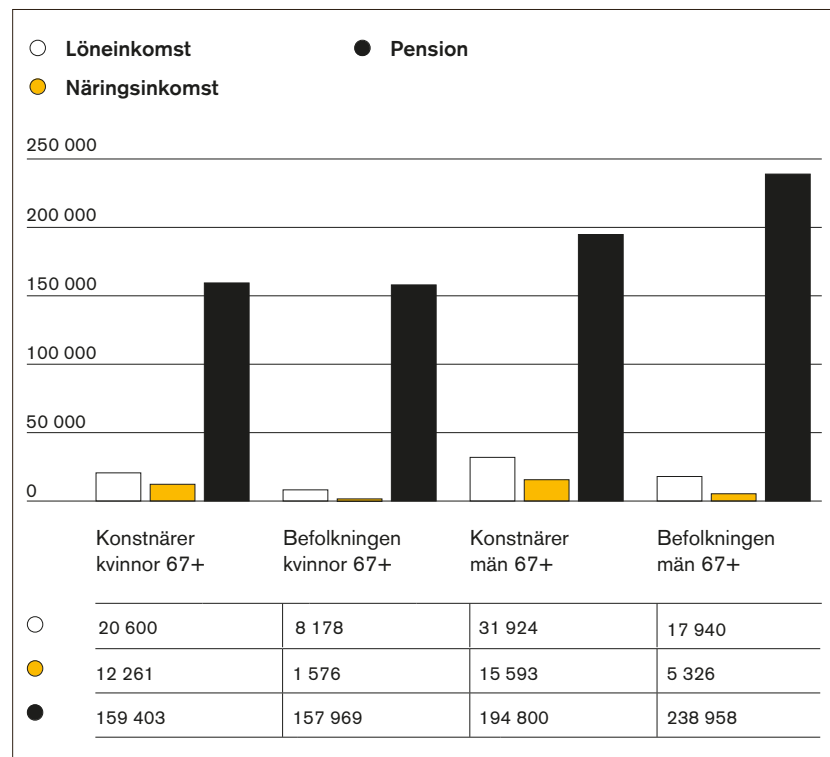
Figur I

Konstområdesindelning från 2014 med tillhörande 19 yrkeskategorier.

Bild och form	Dans	Film	Ord	Musik	Teater
Bildkonstnär	Dansare	Filmare/ regissör	Dramatiker/ dramaturg	Komponist	Clown/cirkus/ artist ³⁶
Fotograf	Koreograf		Författare, facklitteratur	Musiker/ komponist ³⁷	Musikalartist
Konsthantverk/ form/design			Författare, skönlitteratur	Musiker	Scenograf
Tecknare/ illustratör			Översättare		Skådespelare
					Teaterregissör

Figur II

Olika inkomster, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, närings- och löneinkomst uppdelat på kön jämfört med befolkningen.

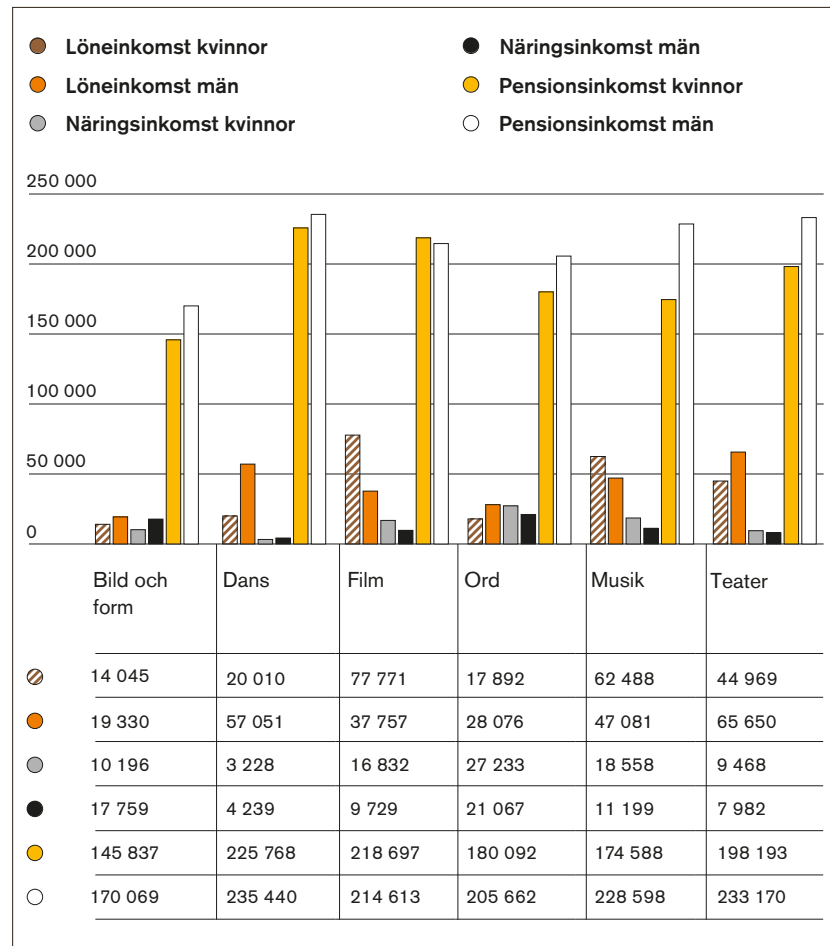

36. Cirkusartister ingår idag under dans i Konstnärsnämndens bidragsgivning.

37. De statliga bidragsgivande myndigheterna har kommit överens om kategorin musiker/komponist. I de flesta musikaliska uttryck är musiker och komponist samma person.

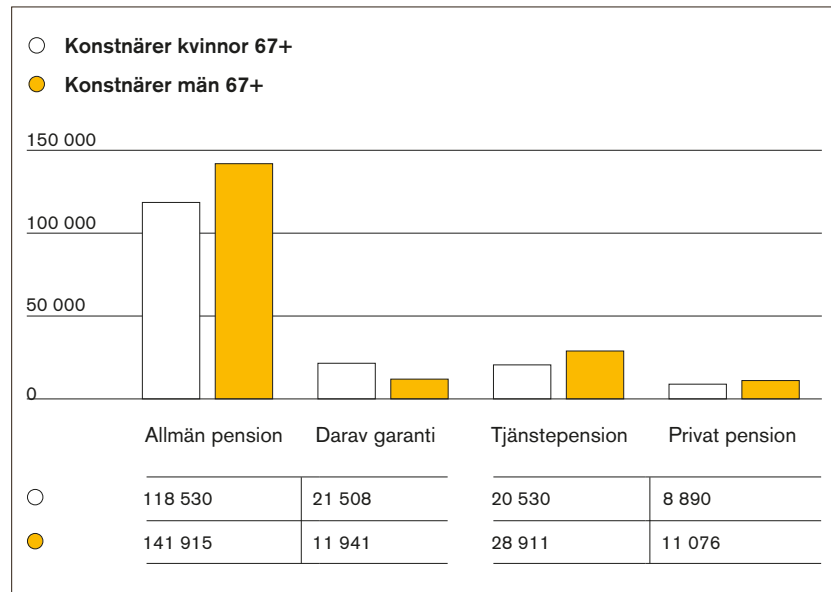
Figur III

Olika inkomster, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, närings- och löneinkomst uppdelat på kön och konstområde.

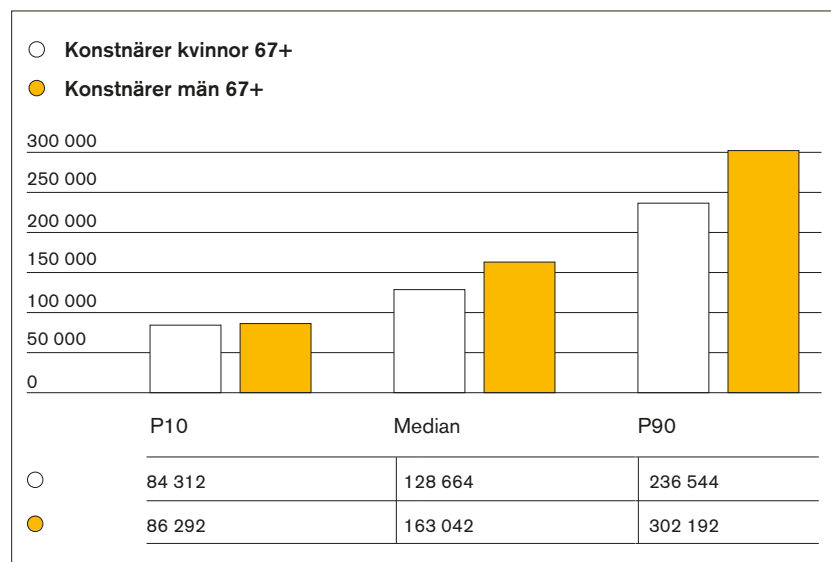
Figur IV

Pensionsinkomst, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pensionsslag uppdelat på kön.

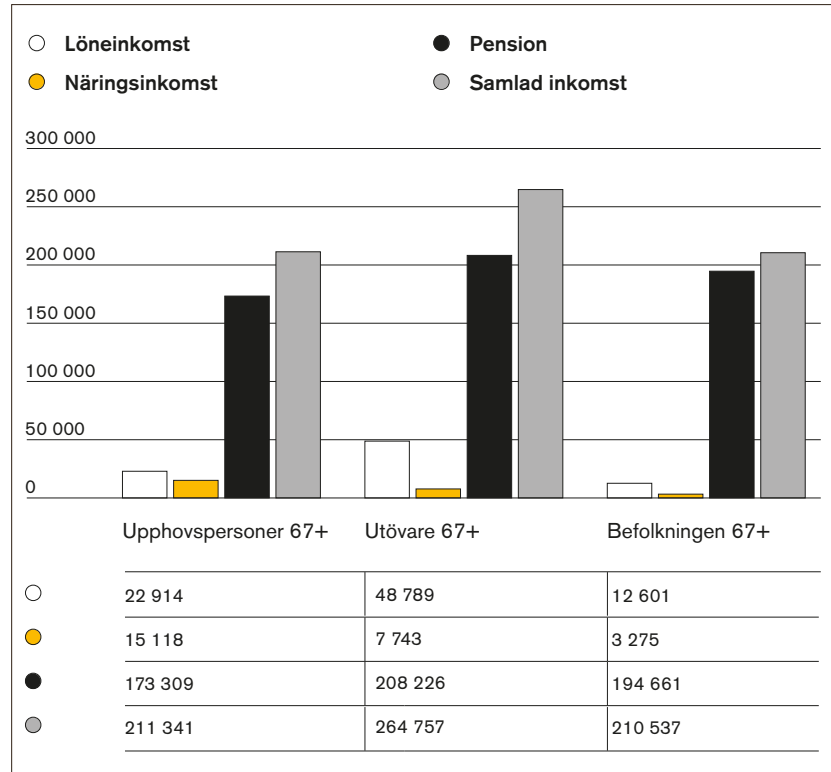
Figur V

Pensionsinkomsten 2015. Konstnärer 67 år och äldre uppdelat på kön utifrån medianvärdet samt gränsvärdet för de 10 procent som hade lägst inkomst (P10) och de 10 procent som hade högst inkomst (P90).

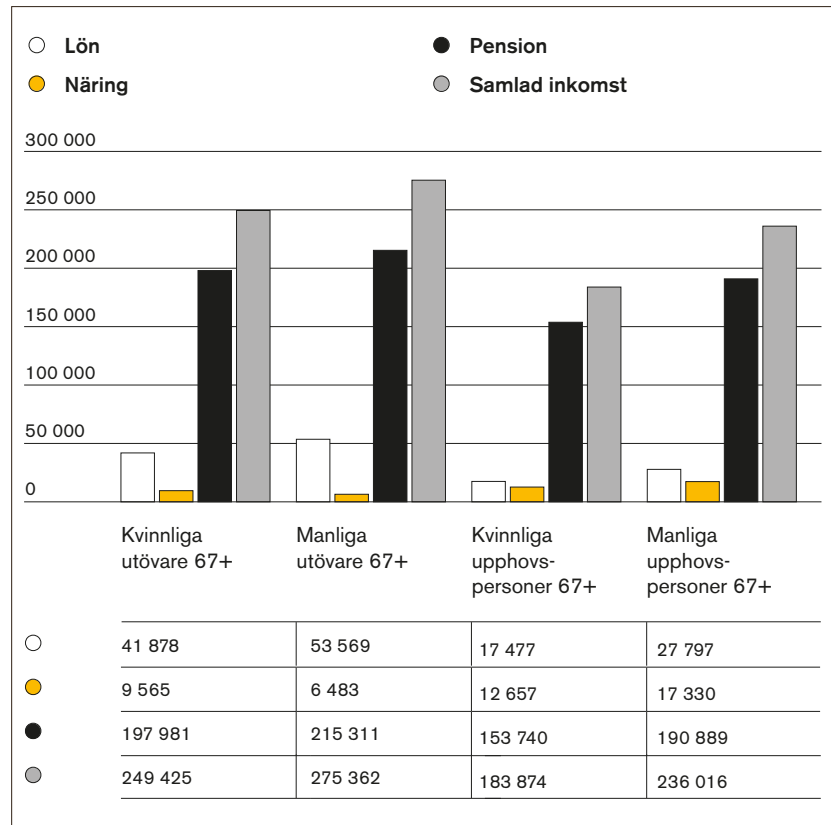
Figur VI

Olika inkomster, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, närings- och löneinkomst i befolkningen samt upphovspersoner och utövare.

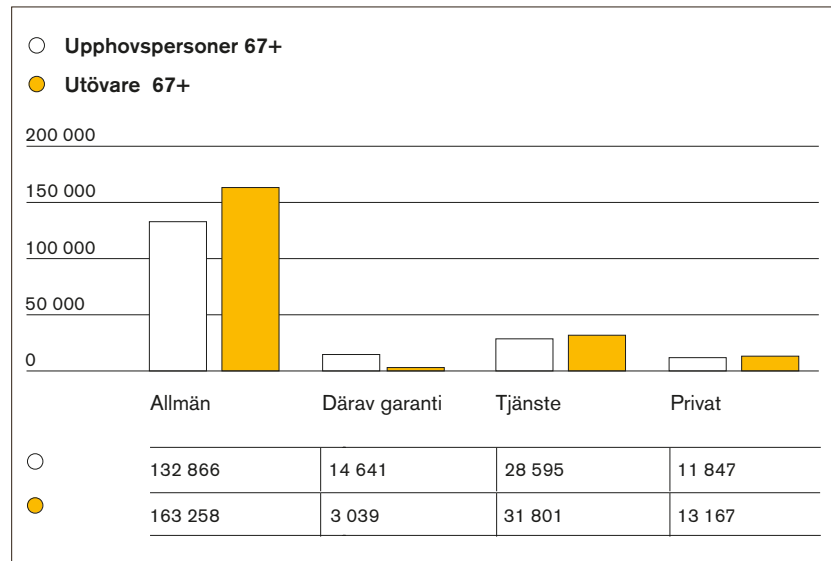
Figur VII

Olika inkomster, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pension, närings- och löneinkomst uppdelat på upphovs-personer och utövare samt kön.

Figur VIII

Pensionsinkomst, medianvärde 2015. Konstnärer 67 år och äldre utifrån pensionsslag uppdelat på upphovspersoner och utövare.

Figur IX

Pensionsinkomsten 2015. Utövare och upphovspersoner 67 år och äldre utifrån konstområde, medianvärdet samt gränsvärdet för de 10 procent som hade lägst inkomst (P10) och de 10 procent som hade högst inkomst (P90).

